

Rửa tiền không chỉ là vấn đề của các thị trường tài chính hàng đầu thế giới mà ngay cả các quốc gia đang trong quá trình hội nhập vào hệ thống tài chính quốc tế cũng không tránh khỏi. Khi các thị trường mới nổi mở cửa nền kinh tế và lĩnh vực tài chính thì họ cũng trở thành mục tiêu của các hoạt động rửa tiền. Đặc biệt là khi có sự nỗ lực của các cơ quan chức năng tại các thị trường, trung tâm tiền tệ hàng đầu thế giới chống lại các hoạt động rửa tiền thì những kẻ rửa tiền lại có thêm động cơ để chuyển những hoạt động rửa tiền sang các quốc gia mới nổi.

Rửa tiền có thể tàn phá thành quả kinh tế của một quốc gia. Hiện nay, chống rửa tiền đang trở thành một vấn đề đang được các quốc gia trên thế giới quan tâm và bắt đầu quá trình hợp tác trong việc phòng chống các hành vi rửa tiền nhất là thông qua hệ thống tài chính – ngân hàng nhằm ngăn chặn việc các tổ chức tội phạm biến các quốc gia thành nơi tẩy rửa các tài sản, tiền có nguồn gốc tội phạm do qui mô và tác hại của chúng đến nền kinh tế quốc gia.

Theo nghiên cứu của các nhà kinh tế – chủ yếu trong thập niên 1980, qui mô của nền kinh tế ngầm tại một số quốc gia so với GDP như sau: Australia: 412%; Đức: 211%; Ý: 1.033%; Nhật Bản: 415%; Anh: 115% và Mỹ: 433%.

(1) Và theo Financial Times (ngày 18.10.1994), số tiền được tẩy rửa hàng năm trên thế giới khoảng 500 tỉ đô la Mỹ và hiện nay qui mô số tiền “bẩn” được tẩy rửa hàng năm đã lên tới trên dưới 1.000 tỉ USD.

Tác động của rửa tiền đến nền kinh tế vĩ mô

Do qui mô của hoạt động kinh tế ngầm và rửa tiền, các nhà hoạch định chính sách phải chú ý đến hoạt động này cho dù khó có thể định lượng được.

Ảnh hưởng đến phân phối thu nhập

Chống rửa tiền trong hệ thống ngân hàng

Thạc sĩ TRỊNH QUỐC TRUNG

quốc dân: các hoạt động phi pháp sẽ hưởng thu nhập từ người tiết kiệm cao sang ít tiết kiệm, hoặc từ những khoản đầu tư cần trọng sang những khoản đầu tư rủi ro hơn hoặc chất lượng thấp hơn gây ảnh hưởng xấu đến tốc độ tăng trưởng kinh tế. Ví dụ các nhà kinh tế phát hiện ra rằng, nguồn tiền có được từ trốn thuế có xu hướng được dùng vào những khoản đầu tư rủi ro hơn nhưng có lợi nhuận cao hơn trong nhóm các doanh nghiệp vừa và nhỏ và đây cũng là nơi phổ biến việc trốn thuế. Gian lận, tham ô, biển thủ và mua bán nội gián thường phổ biến trong các doanh nghiệp và thị trường đang tăng trưởng và có lợi nhuận. Ngoài ra, các giao dịch bất hợp pháp có thể còn làm xấu đi hình ảnh của một quốc gia. Ví dụ một số giao dịch liên quan đến đối tác nước ngoài – cho dù hoàn toàn hợp pháp – cũng bị cảnh báo là không đáng mong đợi vì có thể liên quan đến hoạt động rửa tiền.

Tổng tài sản “sạch hoá” hàng năm ở các nước có thể lớn hơn GDP của quốc gia đó làm tăng nguy cơ mất ổn định, vận động không hiệu quả về kinh tế.

Nguồn gốc của tiền “bẩn”

- Buôn lậu ma túy, vũ khí, mại dâm và các loại hàng hoá bị cấm mua bán, trao đổi như rượu, thuốc lá v.v.

- Tiền tham nhũng, nhận hối lộ của các nhà lãnh đạo quốc gia, các quan chức địa phương;

- Tiền có do tham nhũng, nhận hối lộ, tham ô của các viên chức nhà nước hoặc do lợi dụng chức vụ, địa vị trong bộ máy nhà nước mà có như lợi dụng việc biết trước các thông tin về chủ trương, chính sách, qui hoạch v.v... để trục lợi;

- Tiền có được do mua bán nội gián

trên thị trường chứng khoán, mua bán lòng vòng;

- Tiền của các tổ chức tội phạm có được do làm tiền giả, tống tiền, tổ chức đánh bạc;

- Tiền có được do hoạt động chuyển giá giữa các công ty thuộc cùng một tập đoàn hoặc công ty mẹ – con hoặc tiền có được do trốn thuế.

Cách thức rửa tiền:

- *Chê tiền*: liên quan đến hành vi gửi tiền mặt nhiều lần vào ngân hàng với số tiền gửi mỗi lần nhỏ hơn mức được yêu cầu phải báo cáo như tại Mỹ là 10.000USD (2); tại Croatia: #30.000DEM tại Ba Lan: 10.000Ecu (3)

- *Làm sai lệch hoá đơn*: trong các giao dịch xuất khẩu và làm giả thư tín dụng nhập khẩu cũng như tờ khai hải quan cũng có thể che đậy việc chuyển tiền qua biên giới – thường là tiền buôn lậu ma túy;

- *Buôn lậu trong nước hoặc qua biên giới*: những tài sản bị mất cắp như phương tiện đi lại, đồ cổ v.v.v có thể được mua bán, trao đổi qua biên giới nhằm thu lợi bất hợp pháp;

- *Chuyển tiền giữa các ngân hàng*: có thể không thuộc phạm vi báo cáo nghi vấn rửa tiền; do vậy các nhân viên ngân hàng bị mua chuộc có thể tạo điều kiện dễ dàng hơn để che đậy việc chuyển những khoản tiền lớn bất hợp pháp giữa các tài khoản với nhau.

- *Các sản phẩm tài chính phát sinh*: là chứng từ thay thế cho những cơ hội mua bán nội bộ (ví dụ như cổ phiếu giả của một công ty bị sáp nhập hoặc mua lại) có thể được sử dụng để tránh bị phát hiện những thay đổi bất thường về

giá của chứng khoán được niêm yết.

Tẩy rửa tiền có thể được hiểu là quá trình chuyển đổi những khoản tiền, tài sản do phạm tội mà có thành những khoản tiền “hợp pháp” – tức là hợp pháp hoá tiền và tài sản có nguồn gốc từ tội phạm.

Tẩy rửa tiền có thể chia thành một số công đoạn khác nhau như (1) Đưa tiền vào lưu chuyển trong hệ thống kinh tế, tài chính: thông qua các hoạt động hàng ngày hoặc chuyển tiền ra nước ngoài. (2) Tích tụ và quay vòng các khoản tiền sau khi chúng đã thâm nhập vào hệ thống kinh tế, tài chính: thông qua các giao dịch sao cho tiền được quay vòng càng nhiều càng tốt để xoá đi mối liên hệ với tổ chức tội phạm là chủ sở hữu; (3) Hội nhập tiền “sạch hoá”: sau khi quay vòng nhiều lần để làm mất nguồn gốc bất hợp pháp, các tổ chức tội phạm bắt đầu sử dụng tài sản đã được sạch hoá vào các hoạt động sản xuất, kinh doanh hợp pháp.

Chống rửa tiền trong hệ thống ngân hàng Việt Nam

Hiện nay, theo đánh giá của Ngân hàng Thế giới các quốc gia đang phát triển như Việt Nam được xem là điểm ngắm của các tổ chức tội phạm và làm ăn phi pháp trên thế giới do pháp luật Việt Nam về tội rửa tiền mà cụ thể trong ngành ngân hàng chưa cụ thể và rõ ràng.

Trước xu thế hội nhập kinh tế thế giới, hoạt động ngân hàng không chỉ chịu áp lực về kinh tế mà cũng chịu áp lực ngày càng gia tăng của các tội phạm liên quan đến hoạt động ngân hàng vì ngoài việc phải đối phó với các khoản tiền bất hợp pháp trong nước, hiện nay hệ thống ngân hàng Việt Nam đang phải đối phó với nguy cơ các tổ chức tội phạm quốc tế sử dụng Việt Nam như nơi rửa tiền của các hoạt động bất hợp pháp như buôn bán vũ khí, ma túy, mại dâm v.v.v.

Phòng chống tội rửa tiền đã được đề cập chính thức lần đầu tiên trong Bộ luật hình sự năm 1999 của Việt Nam với tội danh “tội hợp pháp hoá tiền do phạm tội mà có” được quy định tại Điều 251 cho rằng hợp pháp hoá tiền, tài sản do phạm tội mà có thông qua các nghiệp vụ tài chính, ngân hàng hoặc các giao dịch khác hoặc sử dụng tiền, tài sản đó vào việc tiến hành các hoạt động kinh

doanh hoặc hoạt động kinh tế khác.

Trong văn bản pháp lý cao nhất qui định các hoạt động ngân hàng – Luật các tổ chức tín dụng được Quốc hội thông qua ngày 12.12.1997 và có hiệu lực ngày 01.10.1998 cũng đã có qui định về trách nhiệm của các tổ chức tín dụng đối với việc rửa tiền như sau:

Điều 19: Trách nhiệm đối với các khoản tiền có nguồn gốc bất hợp pháp:

1. Tổ chức tín dụng và các tổ chức khác có hoạt động ngân hàng không được che giấu, thực hiện bất kỳ dịch vụ nào liên quan đến khoản tiền đã có bằng chứng về nguồn gốc bất hợp pháp.

2. Trong trường hợp phát hiện các khoản tiền có dấu hiệu bất hợp pháp, tổ chức tín dụng và các tổ chức khác có hoạt động ngân hàng phải thông báo ngay cho cơ quan nhà nước có thẩm quyền.

Trong Quyết định số 226/2002/QĐ-NHNN ngày 26.3.2002 của Ngân hàng Nhà nước Việt Nam ban hành Quy chế hoạt động thanh toán qua các tổ chức cung ứng dịch vụ thanh toán cũng có qui định tại khoản 2 Điều 26 – Nghĩa vụ của tổ chức cung ứng dịch vụ thanh toán “Từ chối thực hiện giao dịch thanh toán đã có bằng chứng về nguồn gốc bất hợp pháp”.

Tuy nhiên, cho đến nay vẫn chưa có những hướng dẫn chi tiết hơn để thực hiện các qui định này. Mặt khác hầu hết các ngân hàng thương mại vẫn còn xa lạ với vấn đề rửa tiền qua hệ thống ngân hàng hay không quan tâm đến điều đó.

Về lý thuyết, việc tẩy rửa tiền có thể rất phức tạp, thông qua nhiều bước khác nhau với nhiều giao dịch và chủ thể khác nhau đồng thời liên quan đến nhiều ngân hàng, tổ chức tài chính và các công ty v.v.v. để làm mất đi nguồn gốc tội phạm của tiền, tài sản của cá nhân, tổ chức do phạm tội mà có. Mặt khác, việc phát hiện và điều tra ra các thương vụ rửa tiền nhất là qua hệ thống tài chính, ngân hàng rất khó khăn.

Tuy nhiên, trên thực tế, việc tẩy rửa tiền có thể đơn giản hơn nhiều, như tại Việt Nam hiện nay, việc tẩy rửa các khoản tiền thu được do đánh bạc, bảo kê, mại dâm, ma túy v.v.v có thể được sử dụng đưa vào các nơi kinh doanh sử dụng nhiều tiền mặt như nhà hàng, quán ăn hoặc thông qua việc mua vàng, nhà, đất, cổ phần, các loại đá quý, kim loại

quý và các chứng từ có giá khác hoặc mua vé số trúng thưởng với giá không phải nộp thuế hoặc cao hơn cả giá trị giải thưởng.

Chưa quan tâm đến nguồn gốc của các khoản tiền gửi

Vấn đề tiền “sạch” và “bẩn” vốn không được các nước đang phát triển chú trọng vì các quốc gia này muốn hy sinh an ninh kinh tế, tài chính của mình để có được nguồn vốn từ nước ngoài cho dù có nguồn gốc bất hợp pháp và chứa đựng nguy cơ bất ổn định nền kinh tế. Các khoản tiền có nguồn gốc bất hợp pháp trong nước hoặc từ nước ngoài khi đầu tư vào hệ thống ngân hàng thông qua hoạt động gửi tiền, mua chứng chỉ tiền gửi, trái phiếu, tín phiếu, cổ phiếu v.v.v có vẻ như là những khoản tiết kiệm, đầu tư bình thường nhưng ít ai ngờ rằng chúng cũng có thể làm xấu đi hình ảnh của ngân hàng, tác động xấu đến tình hình cạnh tranh và giá cả kinh doanh của các ngân hàng trong nền kinh tế đặc biệt khi các tổ chức, cá nhân sử dụng các nguồn tiền có nguồn gốc tội phạm để khống chế hoạt động của các ngân hàng thông qua việc mua cổ phần của các ngân hàng. Một điểm yếu của các ngân hàng thương mại Việt Nam hiện nay trong quá trình chống việc tẩy rửa tiền là các ngân hàng thương mại (không kể các ngân hàng thuộc sở hữu nhà nước) hiện nay đang trong quá trình thực hiện việc bổ sung vốn theo yêu cầu của Ngân hàng Nhà nước trong chương trình tái cơ cấu hệ thống ngân hàng. Do vậy nguy cơ các ngân hàng TMCP dễ dàng chấp nhận việc góp vốn của bất kỳ ai mà không quan tâm đến nguồn gốc của các khoản vốn đó.

Một điểm cần lưu ý là hiện nay các ngân hàng đang cạnh tranh nhau huy động vốn tiền gửi từ cá nhân, doanh nghiệp và thậm chí còn sử dụng nhiều biện pháp khác nhau để chiêu dụ khách hàng gửi tiền vào ngân hàng do đó sẽ tạo ra một tâm lý không quan tâm đến nguồn gốc của các khoản tiền gửi vào ngân hàng của mình. Một ngân hàng có lẽ sẽ rất vui mừng khi nhận được một lượng tiền gửi lớn từ công chúng với một mức lãi suất huy động thấp hơn những đối thủ cạnh tranh khác – chúng ta cần lưu ý rằng khi cá nhân hoặc tổ chức có tiền bất hợp pháp họ sẽ sẵn sàng đầu tư

vào cả những nơi không sinh lợi cho chúng nhưng có hiệu quả là làm cho tiền "bẩn" của chúng được biến thành tiền "sạch". Do đó cũng có thể xảy ra tình trạng trong các cuộc đấu thầu mua tài sản, cổ phần hóa doanh nghiệp nhà nước v.v... Các tổ chức này sẵn sàng trả giá cao hơn nhiều so với các doanh nghiệp hợp pháp khác để được thắng thầu.

Do đó khi tiếp nhận những nguồn tiền bất hợp pháp từ trong hay ngoài nước đều có nghĩa là đang tạo ra một nguy cơ "tay trong" khi giao một phần nền kinh tế của đất nước cho những kẻ tội phạm và thậm chí có cả những quốc gia đã "bán rẻ" nước mình cho chúng.

Để chống lại nạn rửa tiền một cách cơ bản và hiệu quả cần phải ngăn chặn sự thâm nhập của các khoản tiền bất hợp pháp vào hệ thống tài chính, ngân hàng.

Khó kiểm tra kiểm soát

Tuy nhiên hiện nay không chỉ tại Việt Nam, ngân hàng chỉ đơn giản nhận tiền gửi, đầu tư của các cá nhân, tổ chức có tiền thông qua các giấy tờ pháp lý hình thức mà không thể xác định được người "chủ" thực sự của các nguồn tiền đó là ai và cũng không có động cơ và sự ràng buộc về pháp lý để làm điều đó mặc dù trong pháp luật kinh doanh ngân hàng cũng đề cập đến vấn đề này nhưng không có hướng dẫn cụ thể cũng như không có cơ sở để thực hiện việc kiểm tra kiểm soát. Mặt khác, do các ngân hàng đang trong tình trạng "cần" vốn do đó họ cũng không mặn mà trong việc truy hỏi nguồn gốc tiền của khách hàng vì có thể làm mất những khách hàng trung thực, hợp pháp. Tuy nhiên, làm thế nào để ngân hàng có thể nhận diện các khoản tiền gửi "nghe vẩn" và báo lại cho các cơ quan an ninh kinh tế có liên quan đến việc chống tẩy rửa tiền. Ngoài ra, nghĩa vụ và quyền lợi của ngân hàng sẽ ra sao trong quá trình phát hiện và xử lý các khoản tiền có nguồn gốc tội phạm đã được gửi vào ngân hàng vì chắc chắn khi ngân hàng kinh doanh giúp các cơ quan chức năng ngăn chặn các khoản tiền bất hợp pháp vào hệ thống tài chính ngân hàng để đảm bảo an ninh tài chính quốc gia họ đã phải tốn những chi phí nhất định và thiệt hại nhất định. Do đó cũng hạn chế việc thực hiện nghĩa vụ khai báo các nghi vấn về các giao dịch

tại ngân hàng của nhân viên ngân hàng.

Nguy cơ rủi ro lớn

Hậu quả của việc chấp nhận và đưa vào lưu thông các khoản tiền bất hợp pháp vào hệ thống ngân hàng và nhờ đó biến những khoản tiền bất hợp pháp của các tổ chức tội phạm trong và ngoài nước thành tiền, tài sản hợp pháp sẽ tiềm ẩn nguy cơ rủi ro lớn cho từng ngân hàng và cả hệ thống ngân hàng quốc gia cũng như sự ổn định của nền kinh tế vì một số lý do sau:

- Bản thân các ngân hàng cũng biết sự bất hợp pháp của nguồn tiền gửi vào ngân hàng mình hoặc mình được nhận nhưng vì mục đích lợi nhuận là tối thượng nên sẽ dẫn đến tình trạng cạnh tranh không lành mạnh giữa các ngân hàng và tổ chức tài chính trong nền kinh tế do có được những nguồn vốn bất hợp pháp với giá rẻ thậm chí có thỏa thuận ăn chia với các cá nhân, tổ chức tội phạm muốn rửa tiền.

- Thông qua việc rửa tiền sẽ chuyển một khối lượng vốn lớn có nguồn vốn bất hợp pháp từ nước ngoài vào trong nước sẽ có nguy cơ làm khuynh đảo nền kinh tế, gây mất ổn định trong toàn bộ nền kinh tế nhất là

khi các tổ chức tội phạm sau khi tiến hành đầu tư tiền đã được sạch hoá tại Việt Nam sẽ rút đi hàng loạt như hiện tượng tháo chạy đã từng xảy ra ở Thái Lan trong cuộc khủng hoảng tài chính tiền tệ khu vực Đông Nam Á năm 1997.

- Ngoài ra, với việc giúp rửa sạch những nguồn tiền bất hợp pháp trong và ngoài nước, các ngân hàng sẽ giúp các tổ chức tội phạm có điều kiện thâm nhập một cách hợp pháp các công ty kinh doanh trong nước kể cả các ngân hàng và biến chúng thành những công cụ rửa tiền.

Mặt khác, việc chống rửa tiền hiện nay cũng có những khó khăn mới so với trước đây là công nghệ rửa tiền đã phát triển đến mức độ toàn cầu hoá với việc sử dụng các phương thức không chỉ đơn giản như gửi tiền mặt vào ngân hàng hay đầu tư mà còn có thể sử dụng hệ thống "ảo" thông qua mạng Internet ■

Ghi chú

- (1) Peter J. Quirk, Money Laundering: Mud-dying the Macroeconomy, 3.1997.
- (2) Adam Courtenay, The long arm of the US - Money laundering, The Banker, 8.1999.
- (3) European Committee on Crime Problems, Báo cáo hàng năm 1998, 1999 và 2000.

(Tiếp theo trang 23)

Một số giải pháp phát triển ...

- Về chế biến thức ăn: Cần có cơ chế để khuyến khích cho việc sản xuất thức ăn ở trong nước như: nhập các loại máy móc thiết bị, quy trình công nghệ tiên tiến theo yêu cầu của thị trường. Đồng thời ngành phải có kế hoạch đào tạo đội ngũ công nhân kỹ thuật, đội ngũ quản lý để sử dụng thành thạo công nghệ mới và điều hành sản xuất kinh doanh có hiệu quả. Mặt khác, nếu xét thấy cần thiết ngành thủy sản đề nghị với Nhà nước có thể miễn, giảm thuế trong thời gian đầu đối với việc chế biến thức ăn để nâng cao sức cạnh tranh.

Thứ ba, cần có quy định chặt chẽ việc khai thác theo mùa và kích, cỡ để bảo tồn, phát triển thủy hải sản:

- Khai thác theo mùa: Quy định

cụ thể mà loại thủy hải sản nào sinh sản thì không được khai thác hoặc chỉ được khai thác hạn chế.

- Kích cỡ được đánh bắt: Quy định cụ thể chỉ được đánh bắt mỗi loại thủy hải sản từ kích cỡ nào trở lên. Dưới kích cỡ đó bắt buộc không được khai thác.

Các quy định trên nhằm tránh việc khai thác bất chấp, rất có hại cho việc bảo tồn, phát triển các loài thủy hải sản. Theo tôi Nhà nước phải xử lý thật nặng những cá nhân, tập thể vi phạm các quy định trên, kể cả việc dùng chất nổ và hóa chất khác để đánh bắt thủy hải sản.

Tóm lại, để ngành thủy hải sản TP.HCM vững tin đi vào thương trường, đòi hỏi phải có những giải pháp đồng bộ ở nhiều ngành, nhiều cấp, đặc biệt là ngành thủy sản, có như vậy mới đưa thủy sản thành phố thực hiện tốt tiến trình hội nhập vào cả thị trường trong nước và quốc tế ■